

Gdańsk, 16.01.2022 r.

Dr hab. Hanna Dys, prof. AM

Katedra Organów Klawesynu Akordeonu Gitary i Harfy

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Dziedzina: sztuki muzyczne

Dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Przybysz

w dziedzinie: sztuki muzyczne, w dyscyplinie: instrumentalistyka

Zleceniodawca recenzji

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie, zlecenie podjęte na podstawie pisma Pani Martynty Cinak-Modzelewskiej z dnia 17.06.2020 r.

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 14.03.2003 roku, tekst jednolity o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 wraz ze zmianami z dn. 27.07 2005 roku, nr 164, poz.1365, art. 14 ust.2 pkt 2) oraz artykułu 179 ust.8.

Dotyczy

Uchwały Rady Wydziału Instrumentalnego Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie, w sprawie wszczęcia na wniosek p. mgr Anny Przybysz przewodu na stopień doktora sztuki muzycznej w dyscyplinie artystycznej - instrumentalistyka.

Do pisma z dnia 17.06.2020 roku informującego o wszczęciu przewodu doktorskiego i wyznaczeniu mnie na recenzenta pracy doktorskiej mgr Anny Przybysz pt. oraz dzieła artystycznego, dołączona została stosowna dokumentacja.

Podstawowe dane o Kandydatce:

Anna Przybysz urodziła się w 1992 roku w Warszawie. Edukację muzyczną w zakresie gry na organach rozpoczęła w wieku 15 lat w Państwowej Szkole Muzycznej II st. im. Fryderyka Chopina w Warszawie, w klasie dr Marii Erdman (dyplom z wyróżnieniem). Następnie podjęła studia na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie w klasie organów prof. Magdaleny Czajki, prof. Józefa Serafina oraz dra hab. Jarosława Wróblewskiego. Studia licencjackie ukończyła w roku 2015 i jednocześnie podjęła studia magisterskie na tejże uczelni w klasie prof. Jarosława Malanowicza, a następnie prof. Józefa Serafina oraz dr hab. Bartosza Jakubczaka. W trakcie studiów rozwijała swoje umiejętności uczestnicząc w licznych kursach mistrzowskich, m.in. u prof. W. Seifena, W. Zerera, M. Schmedinga, L. Lohmanna, J. Gembalskiego i wielu innych. Pani Przybysz studia muzyczne uzupełniła w Niemczech – we Freiburgu (w ramach wymiany Erasmus), a także w Rice University w Houston w USA. Ukończyła również studia magisterskie w Hochschule fuer Musik und Theater w Lipsku, w klasie organów prof. Marina Schmedinga. Następnie podjęła studia doktoranckie na macierzystej uczelni. Anna Przybysz koncertowała w kraju i za granicą podczas festiwali muzyki organowej i kameralnej (Niemcy, Włochy Czechy oraz Litwa). Doktorantka na swoim koncie posiada sukcesy konkursowe, jest laureatką:

- II Ogólnopolskiego Konkursu Organowego im. Mariana Sawy (2011), III nagroda
- V Międzynarodowego Konkursu Organowego im. Feliksa Nowowiejskiego (2015), III nagroda
- półfinalistką V Międzynarodowego konkursu Organowego "Daniel Herz" w Brixen (2016) oraz półfinalistką XIII Międzynarodowego Konkursu Organowego im. Gottfrieda Silbermanna w Freiburgu (2017)

Anna Przybysz jest dwukrotną stypendystką Prezesa Rady Ministrów (w latach 2009-11) oraz Niemieckiej Centrali Wymiany akademickiej DAAD w latach 2016-18.

Ocena dzieła artystycznego

Skierowanie uwagi na twórczość nieznaną kompozytorów, ocalenie od zapomnienia ich spuścizny i popularyzacja tychże dzieł stanowi wyjątkową wartość w działalności muzyków. Niemiecki kompozytor Karl Hoyer, którego twórczość nie jest bliżej znana polskim organistom, był studentem Maksa Regeera i Karla Straubego, o którego talencie obaj muzycy wyrażali się z

podziwem. Tym bardziej wartościowym jest wyzwanie, mające na celu zbadanie twórczości Hoyera oraz nagranie jego wybranych dzieł, którego podjęła się Pani Anna Przybysz. Praca doktorska składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na płycie CD, obejmującego następujące utwory Karla Hoyera:

- *Einleitung, Variationen und Fuge ueber den Choral „Jerusalem, du hochgebaute Staft”*
- *Variationen ueber ein geistliches Volkslied op.33*
- *Vier Charakterstuecke op.35*
- *Christi Geburt*
- *Christi Kreuzweg*
- *Christus am Kreuz*
- *Christi Auferstehung*
- *Fantasie und Fuge ueber den Choral „Wunderbarer Koenig”*

Nagrania dokonano w dniach 14-17 października 2019 roku w Michaeliskirche w Lipsku, na organach Wilhelma Sauera z 1904 roku, oderestaurowanych w latach 1996-1999 przez firmę Christiana Schefflera. Realizatorem nagrania jest firma Ars Sonora.

Pozostające pod wpływem późnoromantycznej estetyki dzieła Karla Hoyera wymagają od wykonawcy odpowiedniego wyboru instrumentu o nasyconym, silnym brzmieniu, a jednocześnie o spójnej intonacji i ciekawych barwach solowych. Niewątpliwym walorem płyty jest wybór sauerowskich organów kościoła św. Michała w Lipsku. Instrument posiada 46 głosów - należy zatem raczej do mniejszych, jak na owe czasy - jednakże dyspozycja, dzięki bogatym i ciekawym możliwościom brzmieniowym wydobytym przez Doktorantkę, znakomicie podkreśla walory artystyczne dzieł Karla Hoyera.

Warto podkreślić, iż jest to pierwsza w polskiej fonografii monograficzna płyta z twórczością organową Karla Hoyera. Doktorantka podjęła się zadania ukazania słuchaczom spuścizny organowej kompozytora, którego twórczość właściwie nie pojawia się w programach koncertowych polskich organistów. Na program płyty składają się zróżnicowane pod względem charakteru utwory o podłożu religijnym. Spośród bogatej literatury organowej przedwcześnie zmarłego Karla Hoyera zostały wybrane 2 cykle wariacji, fantazja i fuga (oparte na chorale protestanckim) oraz mniejsze formy – utwory charakterystyczne. Dzieła Hoyera pod wieloma

względami mogą stanowić wyzwanie dla wykonawcy – wymagają nie tylko znakomitego przygotowania technicznego, ale także swobody w operowaniu tempo rubato, a co najtrudniejsze - umiejętności budowania dużej formy w kontekście ciągłości narracji muzycznej. Doktorantka wywiązuje się z tego zadania satysfakcjonująco, prezentując dojrzałą interpretację. Zarówno rozpoczynająca płytę *Einleitung, Variationen und Fuge ueber den Choral „Jerusalem, du hochgebaute Stadt”* jak i końcowa fantazja i fuga na temat chorału „*Wunderbarer Koenig*” wykonane są z dużą starannością, energią i wirtuozerią oraz dobrym wyczuciem czasu muzycznego. Teologiczne przesłanie chorałów zostało zinterpretowane przez Panią Annę Przybysz w sposób czytelny i przekonujący. Oba dzieła to największe spośród nagranych utworów formy, w których jednym z zagadnień wykonawczych jest odpowiednie budowanie dramaturgii utworu. W nagraniu czuć umiejętnie operowanie agogiką oraz stopniowanie napięcia emocjonalnego. *Variationen ueber ein geistliches Volkslied* op. 33 wykonane są z dużą precyzją artykulacyjną i muzykalnością. Dobrana z wyczuciem charakteru oraz z uwzględnieniem uwag kompozytora różnorodna i ciekawa registracja nadaje czytelny kształt następującym po sobie wariacjom. Chorał prowadzony jest plastycznie, śpiewnie, kontrapunkt czytelnie. Od początku słychać spójne budowanie narracji, gradację dynamiki i napięcia emocjonalnego aż do części środkowej. Od połowy t. 111 kompozytor umieszczając wskazówkę *Tranquillo* wprowadza wyciszenie i uspokojenie. Zmiana charakteru została uwzględniona w interpretacji, jednak nagle od połowy taktu 115 ulega modyfikacji (brak wskazówek kompozytora). Tempo jest za wolne, a gra za bardzo „sostenuto”. Powoduje to brak spójności z poprzednią frazą i melodia chorału (w partii pedału od t.115) ginie, a narracja staje się mało płynna. W *Vier Charakterstuecke* op. 35, stanowiących cykl o tematyce od narodzin Chrystusa, przez mękę i śmierć aż po zmartwychwstanie, istotą interpretacji jest wyrażenie emocji i oddanie atmosfery związanej z tematyką cyklu. Doktorantka wywiązała się z tego zadania bardzo dobrze, wyraźnie podkreślając charakter i retorykę utworów poszczególnych części za pomocą płynnego frazowania oraz odpowiedniego budowania dramaturgii. Wykonanie jest pełne ekspresji, narracja prowadzona jest z odpowiednim wyczuciem czasu.

W interpretacji dzieł organowych kompozytorów będących kontynuatorami tradycji romantycznych szczególnie istotne jest zagadnienie bezstopniowych zmian registracji. Realizacja płynnego crescendo i decrescenda za pomocą rejestrów, żaluzji i wałka crescendowego interpretowana jest przez Doktorantkę z dużą starannością. Trzeba dodać, iż mimo, iż nagranie zostało zrealizowane na organach o romantycznej dyspozycji to przygotowanie odpowiedniej registracji, oddającej charakter poszczególnych fragmentów

utworu stanowi spore wyzwanie. Doktorantka podeszła do problematyki zmian kolorystyczno-brzmieniowych z zaangażowaniem, dokładnie realizując intencje kompozytora, a także proponując autorskie pomysły zmian rejestracyjnych dostosowane do akustyki kościoła.

Opis dzieła artystycznego

Opis dzieła zawiera 147 stron i składa się z:

- wstępu, trzech rozdziałów wraz z podrozdziałami oraz wniosków końcowych
- streszczenia w języku polskim i angielskim
- spisu treści,
- bibliografii,
- spisu przykładów nutowych, fotografii, tabel,
- dwóch aneksów

Praca jest dobrze przygotowana pod względem edytorskim - liczne przykłady muzyczne i zdjęcia umiejętnie wplecione są w tekst, prawidłowo sporządzona jest bibliografia. Język pracy nienaganny, układ i struktura pracy czytelna. Doktorantka korzysta z licznych publikacji książkowych niemieckich i angielskich oraz źródeł internetowych.

Pierwsza część pracy stanowi wprowadzenie do właściwego tematu rozprawy. Autorka w I rozdziale próbuje w jak najszerszym kontekście ukazać szereg zjawisk mających wpływ na przemiany stylistyczne w muzyce XIX w., od czasów śmierci J.S. Bacha po XX wiek. Podrozdział zawiera wiele ważnych informacji dotyczących zmian, które nastąpiły w estetyce muzycznej m.in. notacji muzycznej, rozwoju teorii muzyki (przywołane są tu przykłady licznych traktatów muzycznych). Trudno jednak w pełni zgodzić się ze zdaniem Autorki, że spośród kompozytorów, dzięki którym "twórczości muzyka organowa nie wygasła, lecz płynnie przeszła w kolejny etap dziejów" wymieniony jest m.in. W.A. Mozart. Mimo wielkiego szacunku, którym darzył „króla instrumentów”, i będąc aktywny również jako organista, nie skomponował żadnego utworu na organy solo. Obydwie fantazje i Andante wykonywane dziś na koncertach powstały na mechaniczną pozytywkę organową. Z pewnością warto byłoby natomiast docenić w tym miejscu twórczość i rolę uczniów J.S. Bacha.

W kolejnym podrozdziale Autorka ciekawie opisuje rozwój form i gatunków na przestrzeni wieku XIX w kontekście ciągłości tradycji niemieckiej muzyki organowej odwołując się m.in. do polifonii oraz chorału protestanckiego, a także rosnącej roli pierwiastka wirtuozowskiego i

przenikającej do dzieł organowych techniki pianistycznej.

W ostatnim podrozdziale zatytułowanym „Charakterystyka budownictwa organowego w kręgu niemieckiej kultury” Doktorantka nakreśla zmiany w zakresie budownictwa organowego, wspominając o nowych możliwościach wykonawczych, jakie dawała dźwignia Barkera, wałek crescendo oraz żaluzja. Są to cenne uwagi o przełomie jaki dokonał się w tej dziedzinie i dał organistom nowe możliwości interpretacyjne. Niemniej warto byłoby zaakcentować również kwestie istotnych przemian w zakresie samej dyspozycji organów. To przecież instrumenty o nowej kolorystyce brzmieniowej stały się inspiracją dla kompozytorów okresu romantyzmu, w tym z pewnością dla Karla Hoyera. Doktorantka w tym samym podrozdziale nawiązuje również do tzw. ruchu odnowy muzyki organowej - *Orgelbewegung*. Warto zauważyć, że przedstawieni przez Autorkę jako „ojcowie ruchu Orgelbewegung” Emil Rupp oraz Albert Schweitzer byli w rzeczywistości prekursorami ruchu alzackiego (elsaessisch-neudeutsche Orgelreform), który pojawił się przed *Orgelbewegung* (na początku XX wieku) i na który to miał niewątpliwy wpływ. To właśnie ruch alzacki miał na celu wzorowanie się na organach Andreasa Silbermanna (a nie Gottfrieda, o którym pisze Autorka dwukrotnie na str. 16 oraz 27) oraz Cavaille-Colla. Natomiast inauguracja organów wg wzorców Michaela Praetoriusa, znajdujących się w Auli Uniwersyteckiej we Freiburgu miała miejsce w 1921 roku, a nie w 1919 r.

W ostatnim podrozdziale Autorka wśród pedagogów lipskiego konserwatorium wymienia Augusta Wilhelma Bacha - wybitnego pedagoga, Dyrektora Instytutu Muzyki Kościelnej, związanego jednakże z nie z Lipskiem, a innym ważnym ośrodkiem muzycznym – Berlinem.

W drugim rozdziale pracy Anna Przybysz słusznie kieruje uwagę na zmiany postaw estetycznych u progu XX wieku, a także opisuje nowe systemy dźwiękowe. Z kolei w następnym podrozdziale w czytelny sposób przybliży biogram kompozytora oraz przedstawia cechy charakterystyczne utworów organowych Hoyera. Istotny z punktu widzenia wykonawcy jest opis organów związanych z działalnością kompozytora oraz przedstawienie przez Doktorantkę specyfikacji wybranych organów. Centralną część pracy stanowi opis dzieła artystycznego. Autorka każdorazowo zapoznaje czytelnika z genezą utworów, umieszcza przykłady nutowe melodii chorałów wraz z oryginalnym tekstem oraz tłumaczeniem na język polski, następnie dokonuje analizy formalnej utworów. Doktorantka podaje liczne przykłady nutowe oraz rzetelnie i szczegółowo omawia analizowane utwory, również pod kątem zastosowanej retoryki. Ostatnią część pracy stanowi opis problematyki wykonawczej dzieł. Autorka w sposób czytelny i szczegółowy (w tabelach) przedstawia rejestrację każdego z interpretowanych dzieł wraz ze zmianami dynamicznymi, które następują w toku utworów. Wartościowe są uwagi odnoszące się do niektórych zagadnień interpretacyjnych takich jak

artykulacja, frazowanie, czy agogika. Rozprawę doktorską wieńczą wnioski końcowe - które z pewnością wyrażone w pełniejszy i bardziej wyczerpujący sposób stałyby się dodatkową wartością pracy.

KONKLUZJA

Dzieło artystyczne Pani Anny Przybysz to pionierska praca na temat mniej znanego niemieckiego twórcy Karla Hoyera odkrywająca piękno jego organowych kompozycji powstałych na początku XX wieku. Interesująca interpretacja wybranych dzieł tego kompozytora na organach Sauera może posłużyć organistom jako inspiracja do poszerzenia repertuaru.

Biorąc pod uwagę dotychczasową działalność artystyczną Pani Anny Przybysz, zdobyte wykształcenie oraz przedstawioną do oceny rozprawę doktorską wraz z nagraniem, popieram jej starania o uzyskanie stopnia doktora. Kandydatka spełnia wymogi artykułu 13 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dn.14.03.2003 roku.

Wnioskuje o przyjęcie pracy mgr Anny Przybysz i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Anna Lys